

XALQARO NORDIK UNIVERSITETI

Iqtisodiyot va pedagogika fakulteti, Iqtisodiyot va biznesni boshqarish kafedrası

Dos. Tulaev Mirzakul Salamovich

BUXGALTERIYA HISOBIDA MOLIYAVIY MA'LUMOTLARDAN FOYDALANUVCHILAR

Buxgalteriya hisobining **maqsadi** foydalanuvchilarni o'z vaqtida to'liq hamda aniq moliyaviy va boshqa buxgalteriya axboroti bilan ta'minlashdir.

Buxgalteriya hisobining **vazifalari bo'lib**, buxgalteriya hisobi schotlarida aktivlarning holati va harakati, mulkiy huquqlar va majburiyatlarning holati to'g'risidagi to'liq hamda aniq ma'lumotlarni shakllantirish, samarali boshqarish maqsadida buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini umumlashtirish, moliyaviy, soliqqa doir va boshqa hisobotlarni tuzish hisoblanadi.

Buxgalteriya hisobi xo'jalik yurituvchi sub'ektning faoliyati haqidagi axborotga ehtiyoji bo'lgan manfaatdor iste'molchilarni axborot bilan ta'minlash uchun yuritiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida axborot iste'molchilari ham turlichadir. Bu iste'molchilarga turli darajadagi axborotga ehtiyoj seziladi. Ushbu axborotlar asosida boshqaruv va investitsion qarorlar qabul qilinadi.

Iqtisodiy axborot iste'molchilarni ikki guruhga bo'lish mumkin:

- ichki iste'molchilar;
- tashqi iste'molchilar.

Xo'jalik yurituvchi sub'ekt haqidagi iqtisodiy axborot iste'molchilarining asosiy guruhiga tavsif 1-jadvalda berilgan.

Ichki iste'molchilarga quyidagilar kiradi:

✓ Korxonalar ma'muriyati ular korxonalar faoliyatini boshqarish va qo'yilgan maqsadlariga erishish uchun to'liq javobgar shaxslardir. Korxonaning oldiga juda ko'p miqdorda maqsadlari bor, lekin ma'muriyat bozor iqtisodiyoti va kuchli raqobat sharoitida faqat ularning ikkitasiga: foydalilik (rentabellik) va likvidlikka e'tiborini qaratadi. Foydalilik (rentabellik)- kiritilgan kapital va yetarli darajada kapitalni jalb qilish uchun foyda ishlab topish qobiliyati bo'lsa, likvidlik –

mavjud qarzlarni belgilangan muddatlarda to‘lash uchun etarli darajada to‘lov vositalariga ega bo‘lishlikni anglatadi.

✓ Korxonada xodimlari, ular korxonada faoliyatining rentabelligidan manfaatdordir. Shu bilan birgalikda ular korxonani ish haqi, nafaqa va boshqa ijtimoiy xizmatlarni ko‘rsatish imkoniyati to‘g‘risidagi axborotga ham manfaatdor hisoblanadilar.

Tashqi iste‘molchilar o‘z navbatida ikkiga bo‘linadi. Ular bevosita manfaatdor tashqi iste‘molchilar va bilvosita manfaatdor tashqi iste‘molchilar.

Bevosita manfaatdor tashqi iste‘molchilarga quyidagilar kiradi:

- ✓ Real va potensial investorlar - ma‘lum tavakkalchilik bilan korxonaga mablag‘ kiritgan investorlar. Buxgalteriya hisobining ma‘lumotlari investorlar tomonidan kiritilgan mablag‘ bo‘yicha o‘z daromadini foiz yoki dividend ko‘rinishda olish imkoniyatini baholash uchun zarur hisoblanadi.

1-jadval

Xo‘jalik yurituvchi sub‘ekt haqidagi iqtisodiy axborot iste‘molchilarining asosiy guruhiga tavsif.

Sherikchilik guruhi	Korxonada faoliyatiga hissasi	Manfaat	Tahlil ob‘ekti
<i>Ichki iste‘molchilar</i>			
Ma‘muriyat	Korxonani boshqarish va ishni bilish	Mehnatga haq to‘lash va mukofotlash	Boshqaruv uchun barcha foydali axborot
Korxonada xodimlari	Mehnat taqsimotiga muvofiq ishlarni bajarish	Mehnatga haq to‘lash va ijtimoiy kafolatlar	Moliyaviy natija
<i>Tashqi iste‘molchilar</i>			
Mol etkazib beruvchilar	Moddiy resurslarni etkazib berish	Erkin, kelishilgan baho	Moliyaviy holat
Xaridorlar, mijozlar	Mahsulot, ish va xizmatlarni sotib olish	Erkin, kelishilgan baho	Moliyaviy holat
Kreditorlar, qarz beruvchilar	Qarz kapitali	Foizlar	Korxonaning likvidlik darajasi

Ta'ris etuvchilar	Xususiy kapital	Dividend	Moliyaviy natijalar va moliyaviy ahvol
Investorlar	Investitsiya	Investitsiyadan daromad	Moliyaviy natija
Soliq organi	Soliqlar bo'yicha berilgan imtiyozlar	Soliq, yig'im va boshqa to'lovlar	Moliyaviy natija
Boshqa guruhlar	Har xil	Har xil	Har xil

✓ Kreditorlar – berilgan kredit va qarzlarni hamda ushbu mablag'lari bo'yicha foizlarni o'z vaqtida qaytarib olish imkoniyatini baholash uchun buxgalteriya hisobining ma'lumoti zarur hisoblanadi.

Bilvosita manfaatdor tashqi iste'molchilarga quyidagilar kiradi:

✓ Soliq organi – soliq deklaratsiyasining to'g'riligini tekshiruvchi, soliq siyosatining samaradorligini va uni tartibga solib turuvchi organ.

✓ Auditorlik tashkilotlari – iqtisodiy axborotdan foydalanuvchilarning manfaatlarini himoya qilish uchun moliyaviy hisobot ma'lumotlarining to'g'riligini tasdiqlovchi tashkilotlar.

✓ Moliyaviy va huquqiy masalalar bo'yicha maslahatchilar – mijozlarga kapitallarini joylashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqaruvchi, shartnoma shartlarini bajarishni baholash va boshqa masalalarda maslahat beruvchi tashkilotlar.

✓ Tartibga solib turuvchi organ – fond bozori, fond bozorining professional qatnashchilarining faoliyatini, aksiyadorlik jamiyatlarning qimmatli qog'ozlarining emissiyasi va boshqa qator masalalarni tartibga solib turuvchi organ (qimmatli qog'ozlar bozorini muvofiqlashtirish va nazorat qilish markazi).